

УДК 340(477)(031)
В27

Редакційна колегія 14-го тому:

Ю. С. Шемшученко (голова),
А. П. Гетьман (заступник голови),
В. В. Носік (відповідальний секретар),
В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова, В. В. Костицький,
М. В. Краснова, Н. Р. Малишева, А. К. Соколова

Координаційна і технічна робота з підготовки видання:

В. В. Шеховцов, О. В. Павлова

В27   **Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. —**

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 14 : Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 776 с. : іл.

ISBN 978-966-937-407-3

Видання є першим в Україні систематизованим зведенням знань про основні поняття, які використовуються в науці екологічного права та законодавстві. В енциклопедії розміщені статті, що в сукупності становлять цілісне коло понятійного апарату концепції взаємодії «суспільство — людина — довкілля» та аналізують положення національних, європейських і міжнародних правових актів у сфері регулювання екологічних суспільних відносин.

УДК 340(477)(031)

ISBN 978-966-937-407-3 (т. 14)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018

Реалізація механізму екол. політики повинна стати відкритим процесом для участі всіх верств населення, до цієї роботи повинні залучатися широкі кола науковців і фахівців. Наук. та техн. знання, на яких ґрунтується екол. політика, повинні всебічно висвітлюватися ЗМІ, що сприяє взаємодії між процесом створення екол. політики і громад. думкою, в результаті якої можна досягти соц. консенсусу.

Побудова Україною власної екол. системи охорони довкілля є важливою складовою в алгоритмі формування єдиної, логічно послідовної, всебічно виваженої та обґрунтованої доктрини нац. екол. політики, пошук найбільш ефективних та оптимальних форм і методів її реалізації.

Лит.: Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. В кн.: Конституційний процес в Україні: здобутки та проблеми: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 25–26 черв. 2009 р. Х., 2009; Андрейцев В. Тектолого-правові аспекти забезпечення сучасної екологічної політики держави // Право України, 2011, № 2.

А. П. Гетьман.

ЕКОЛОГІЧНА РІВНОВАГА – стан природ. балансу, який реалізується між живими істотами та їх середовищем, тобто гармонійний розвиток біоценозу, враховуючи антропогенний вплив, що зумовлює тривале існування екосистеми.

У ст. 16 КУ підтримання Е. р. визнано обов'язком держави. Постановою ВРУ від 15 берез. 1998 затверджено «Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, ви-

користання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», які розроблено відповідно до ст. 16 Осн. Закону.

Захист чи відновлення Е. р. здійснюються за допомогою створення природоохорон. територій, природ. парків, що об'єднують гори, ліси, болота і ставки, прибережні райони та ін. Це відповідає вимогам сталого розвитку, який потребує гармонійного співіснування екол., екон. та соц. факторів. Для підтримання Е. р. пропонується, напр., замість інсектицидів використовувати птахів, які поїдають тлю. Ефективна екол. політика з метою забезпечення Е. р. сприяє скороченню забруднення міст і галузей промисловості, хім. речовин в сільс. госп-ві, витрат енергії (пошук альтернат. джерел енергії), що в комплексі забезпечить шанс на виживання для всіх живих видів планети.

Лит.: Гетьман А. П. Концепція розвитку екологічного права та законодавства як передумова забезпечення національної екологічної політики // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, 2014, № 1; Павлова О. В. Правові засади формування екологічної держави за участю громадськості: дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.06. Х., 2017.

О. В. Павлова.

ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ – діяльність органів з оцінки відповідності (органів із сертифікації чи визнаних незалежних орг-цій) щодо здійснення оцінки продукції, процесу, послуги, системи, персоналу чи органу щодо виконання встановлених екол. вимог і видача документа про відповідність (декларації, протоколу,

звіту, висновку, свідоцтва, сертифікату), що підтверджує виконання визначених вимог.

В екол. зак-ві України визначення поняття «Е. с.» міститься в Техн. регламенті з екол. маркування, затв. постановою КМУ від 18 трав. 2011 № 529: «Е. с.» – процедура, під час якої визнаний в установленому порядку орган з екол. маркування документально засвідчує відповідність продукції встановленим екол. критеріям. Однак це визначення має вузьку сферу застосування, обмежену відповідною постановою.

Е. с. є різновидом сертифікації загалом. Прав. режим сертифікації в Україні закріплений ЗУ від 15 січ. 2015 «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». Суть та завдання Е. с. впливають із розуміння заг. категорії «сертифікація», визначеної в ст. 1 ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» як підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу.

Заг. метою сертифікації є: забезпечення нац. безпеки та запобігання підприємницькій практиці, що вводить споживача (користувача) в оману; запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природ. середовища; створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнар. екон., наук.-техн. співробітництві та міжнар. торгівлі.

Е. с. сприяє, крім вищеназваного, впровадженню екологічно безпечних технол. процесів і обладнання: в-ву екологічно безпечної продукції, підвищенню її якості та конкурентоздатності; захисту прав споживачів і надання їм об'єктивної інформації про властивості продукції, її характеристики та відповідність екол. стандартам тощо.

У доктрині екол. права поширеним є розуміння Е. с. як однієї з функцій держ. управління в галузі охорони довкілля. Незважаючи на те, що в переліку функцій управління в галузі охорони навколишнього природ. середовища в ст. 16 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» вона відсутня, науковці відносять Е. с. до ін. (не визначених безпосередньо Законом) функцій. Особливістю Е. с. як функції управління в галузі охорони довкілля є те, що суб'єктами її здійснення не є органи держ. управління, публічної влади. Відповідно до ч. 4 ст. 25 ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» органами з оцінки відповідності (різновидом якої є сертифікація) є: призначені органи (зокрема, органи із сертифікації), визнані незалежні орг-ції, акредитовані випробувальні лабораторії виробників. Однак суб'єкти Е. с., хоча вони і не належать до системи органів публічної влади, підлягають обов'язковій держ. акредитації відповідно до ЗУ «Про акредитацію органів з оцінки відповідності».

В екол.-прав. наук. літ. юрид. природа Е. с. аналізується також з позицій її місця в системі права екол. безпеки та належить до організац.-прав. засобів забезпечення екол. безпеки.

Е. с. є самостійним елементом механізму екол. права, однак тісно пов'язана з такими видами діяльності та функціями управління в сфері охорони довкілля і забезпечення екол. безпеки, як екол. стандартизація, екол. нормування, екол. ліцензування.

Виходячи з положень чинних нормат.-прав. актів у сфері сертифікації, Е. с. може бути обов'язковою чи добровільною. Обов'язкова сертифікація провадиться згідно із вимогами техн. регламентів, під якими слід розуміти ЗУ або нормат.-прав. акти, прийняті КМУ, у яких визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи в-ва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим. Такі характеристики спрямовані, у т. ч., і на забезпечення екол. безпеки. Різновидом обов'язкової сертифікації є сертифікація продукції в держ. системі сертифікації. Добровільна Е. с. здійснюється з ініціативи виробника, продавця, споживача, держ. органів, громад. орг-цій з метою перевірки відповідності продукції існуючим стандартам на умовах, визначених договором між заявником і органом із сертифікації.

Прикладом добровільної сертифікації є Е. с. в процесі присвоєння і застосування необов'язкового (добровільного) екол. маркування. Екол. маркування – коротко і точно сформульований напис, символ чи зображення, що наноситься на етикетку або пакування продукції чи наводиться у документації на продукцію, техн. бюлетенях, рекламних матеріалах з метою зазначення пев-

ної екол. характеристики продукції, компонента або пакування. Відповідність продукції встановленим екол. критеріям підтверджується сертифікатом екол. маркування.

У ст. 56 ЛКУ поняття «лісова сертифікація» визначене як оцінка відповідності системи ведення ліс. госп-ва встановленим міжнар. вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку.

Об'єктом застосування оцінки відповідності, у т. ч. і Е. с., може бути персонал. Такій сертифікації підлягають працівники, що зайняті на роботах з небезпечними речовинами. Відповідно до ч. 6 ст. 34 ЗУ «Про відходи» до поводження з небезпечними відходами допускаються особи, які мають професійну підготовку, підтверджену свідоцтвом (сертифікатом) на право роботи з небезпечними речовинами.

Ще одна сфера застосування сертифікації – це сертифікація системи екол. управління (екол. менеджменту). В світ. практиці початково стандартизувалася наявність шкідливих речовин у матеріалах чи компонентах середовища, не техн. параметри машин, а порядок управлінської процедури. У 1993 Комітет з питань екол. менеджменту Міжнар. ін-ту стандартизації (ISO) у Женеві розробив спец. серію міжнар. стандартів ISO 14000, що регламентує схеми екол. менеджменту й аудиту. Поява серії міжнар. стандартів ISO серії 14000 є однією з найбільш значних міжнар. природоохорон. ініціатив. Сукупність стандартів ISO 14000 включає кілька блоків: управління системою екол. менеджменту; рекомендації з проведення

аудиту системи екол. менеджменту; управління в-вом (послуг); принципи екол. маркування продукції; принципи оцінки показників навколишнього середовища; принципи оцінки життєвого циклу продукції. Підтвердження запровадження на підприємстві системи екол. менеджменту можливе як шляхом самодекларування, так і шляхом її сертифікації з боку акредитованих органів.

Лит.: Екологічне право України. Академічний курс / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К., 2008; Ільїна Н. Проблеми визначення правової природи екологічної сертифікації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки, 2012, вип. 92; Проблеми права екологічної безпеки / М. В. Краснова, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова [та ін.]; за заг. ред. М. В. Красної та Р. С. Кіріна; відп. ред. В. І. Андрейцев. Дп., 2016.

Н. Р. Кобецька.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ – тривалий багатофакторний процес цілеспрямованого, систематичного та послідовного формування екол. свідомості особистості, її екол. стилю мислення, поглядів і переконань, екол. культури та етики, необхідних екол., моральних, прав. поглядів на природу та місце людини в ній, екологічно виваженої поведінки, активної екол. позиції та відповідальності, набуття знань про природу й сусп-во, який забезпечується систематичною педагогічною діяльністю та самоосвітою громадян упродовж їх життя у рамках екол. та освітянських правовідносин.

Е. в. як самостійна наук. проблема почала розроблятися порівняно недавно, а термін «Е. в.» вживається з 2-ї пол. 70-х рр. 20 ст. На рівні ООН та окр. держав було створено численні програми, природоохорон. орг-ції, які вирішували питання Е. в. й освіти. Питання Е. в. та просвітництва було включено до Міжнар. програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (МАН), вони характеризують один із найважливіших напрямів діяльності МСОП, що узгоджується з програмою ООН з навколишнього середовища. Значення Е. в., необхідність глибоких екол. знань, тісно пов'язаних з моральною відповідальністю за долю природи, підкреслювались на багатьох укр., міжнар. і регіональних форумах.

У педагогічній літ. відмічається певна специфіка Е. в. та екол. освіти, де Е. в. звернене переважно до емоційно-чуттєвого світу особи і сприяє формуванню світовідчуття, а екол. освіта пов'язана з навч. процесом і впливом на сферу рац. мислення, що є основою формування світоглядних поглядів, принципів, позицій людини. У методол. плані феномен виховання не зводиться до освіти і за своїм змістом набагато складніший.

Е. в. поєднується з ін. видами виховання особистості, зокрема з прав., які, здійснюючи активну взаємодію, сприяють досягненню їх спільної цілі – вихованню всебічно та гармонійно розвиненої, екологічно відповідальної особистості. Метою впливу Е. в. на екол.-прав. свідомість є не лише ознайомлення з чинним екол. зак-вом, але й формування поваги до екол.-прав.